

Židé a Morava.
Sborník příspěvků přednesených na konferenci
konané 12.11.1997 v Kroměříži
svazek IV, Kroměříž, 1998

POZNÁMKY K PROVEDENÍ HOLOCAUSTU HRANICKÝCH ŽIDŮ

Václav Bednář

Holocaustem hranických Židů se erudovaně zabíral pan PhDr. Bohumír Indra. Smyslem této práce je doplnit jeho studie „Deportace hranických Židů do nacistických táborů smrti“¹ a „Židovská obec v Hranicích do roku 1939“² o údaje z „Terezínské pamětní knihy“³ a novější materiály.

Na rozdíl od výše uvedeného autora však nejsem profesionální historik a nemohl jsem danou problematiku komplexně prostudovat. Smyslem poznámek je poukázat na otázky, které by bylo žádoucí posoudit hlubším odborným výzkumem.

*Odhalení pamětní desky obětem holocaustu na budově synagogy
v Hranicích na Moravě*

1. Početní stav židovského etnika v Hranicích do 22. června 1942

Příchod prvních Židů do Hranic není přesně znám. Encyclopaedia Judaica⁴ uvádí, že ve shodě s ústním podáním se první Židé v Hranicích usazovali mezi roky 1475 - 1553, ale první písemný doklad o jejich přítomnosti je z roku 1644. Bohumír Indra⁴ konstatuje, že již v roce 1637 byla hranickou vrchností knížetem Dietrichštejnem ustavena a potvrzena samostatná židovská obec v Hranicích. Maximilián z Dietrichštejna současně Židům potvrdil držbu 17 městských domů a v jedenácti artikulech vymezil základní práva hranických Židů a jejich vztah k hranické křesťanské obci.

Encyclopaedia Judaica⁵ uvádí početní stavy Židů v Hranicích následovně: počet rodin povolených tzv. familiantskými zákony Karla VI. - 120, v roce 1753 žilo

v Hranicích 115 rodin, v roce 1830 - 659 osob a komunita vzrostla na 802 osob v roce 1857. Po rakousko-uherském vyrovnání, které bylo v Hranicích prováděno prudkým narůstáním česko-německých antagonismů a tím i českým nacionálním antisemitismem, začala se komunita početně zmenšovat. V roce 1869 čítala 582 osob, v roce 1880 - 522 osob, v roce 1900 - 462 osob. Pro rok 1930 zmíněný zdroj uvádí 192 osob, což prý činí 1,8 % místních obyvatel. Tento údaj se však rozchází s údaji v Kronice města Hranice.⁶ Zde jsou navíc zveřejněny počty ze sčítání obyvatel, provedeného vládou ČSR v roce 1921. Hranice měly 9303 obyvatel, z nichž bylo 7641 národnosti československé, 1039 německé a 195 židovské. Náboženství respondenti uvedli následovně: 7563 římskokatolické, 369 evangelické, 583 československé a 276 izraelské.⁷ K 1. prosinci 1930 žilo v Hranicích 10 826 obyvatel, z nichž se 9007 přihlásilo k Čechoslovákům, 1127 se cítilo být Němci, 203 Rusy, 141 Židy, 100 Poláky a 15 uvedlo jinou národnost. Rozpor v údajích za rok 1930 pravděpodobně vznikl tím, že Encyclopaedia Judaica započítává mezi Židy všechny občany, kteří vyznávali izraelské náboženství, i když se oni sami národně hlásili k československému národu.

Poslední známý údaj o počtu židovského etnika je již z nacistického období. K 25. srpnu 1939 byl „ukončen soupis Židů v Hranicích. Je jich 271 osob“.⁸ Na prvý pohled nečekaný růst počtu židovských osob proti roku 1930 vyplývá z několika příčin: a) Ve smyslu „norimberských zákonů“ se k Židům počítali nejen tzv. Glaubensjuden, to je věřící Židé, ale také Geltungsjuden, to znamená Židé podle svých prarodičů. Zcela tedy ztratil význam demokratický přístup bývalé ČSR, kdy národnost si určoval občan sám, a nastoupil „vědecký“ rasový princip. Tím se počet židovských občanů rozrostl i o takové, kteří konvertovali nábožensky a zcela splynuli s českým nebo německým obyvatelstvem. b) Město Hranice přijalo mnou nezjištěný počet uprchlíků nejprve z obsazeného Rakouska (na jaře 1938) a potom ze Sudet (na podzim 1938). Dr. Indra spočítal, že jich celkově bylo 108.

2. Vztah obyvatel Hranic k židovským spoluobčanům v období příprav holocaustu

Podle mého názoru v kritickém období ohrožení ČSR nacismem a zvláště po Mnichovu a 15. březnu 1939 se velká část místního „árijského“ obyvatelstva v Hranicích chovala k represivním opatřením vůči židovskému etniku pasivně, nebo některá z nich dokonce schvalovala. Doklady o nedocení bestialních plánů nacistů lze najít v místním dobovém tisku a souhrnně jsou vyjádřeny v Kronice města Hranice, vedené v letech 1938 - 1939 dr. Emilem Cigánkem (1872 - 1949).

Z dubna 1938 pochází následující zápis: „Zábor Rakouska se dotkl zvláště hranických židů. Po dvacet let byla Vídeň jejich Mekkou. Vše tam bylo lepší než u nás. Jezdili do rakouských lázní a velebili je, kupovali ve Vídni různé zboží, zajišťovali k vídeňským doktorům, kterým se žádný Čech nevyrovnal. Bylo až nepříjemné poslouchat jejich chválu vídeňských poměrů. Snad všichni hraniční židé tam měli své příbuzné a není pochyb, že tam ukládali své peníze, které se báli svěřit republice. Všechny tyto styky byly rázem přerušeny. Záhy začali utíkat do Hranic židé z Rakouska. Nikdo je nelitoval. Spíše s nevolí se pohlíželo na novou židovskou invazi.“⁹

Z období tzv. druhé republiky pochází tyto názory kronikáře: „Význačným zjevem po zmenšení republiky byla protizidovská nálada. Poukazovalo se na to, že velký podíl na záboru měli židé. Vždyť v roce 1910, který byl základem formálních nároků německých, hlavně oni udržovali německý ráz měst. Všude se tehdy stavěli do řad našich národních odpůrců. Čím více se přistřeňoval nápor sudetských Němců na naši republiku, s tím větší úzkostí se dívali na svou budoucnost. Do Hranic se stěhovali vídeňští židé i židé ze Sudet. Užívali lázeňské období v Teplicích nad Bečvou a nacházeli útulek u svých souvěrců. Z české strany se proti nim nic nepodnikalo, ježto se čekali

na celkové řešení židovské otázky. Je nepochybné, že není možné, aby zde všichni zůstali. Bude vyžadovat značné sebezapření našich lidí, aby k nim našli snesitelný poměr, vždyť dvacet let trvali na německu.“¹⁰

Po vytvoření protektorátu dr. Cigánek napsal: „Nelze se divit, že protizidovská hesla nacházela v osudových chvílích národa tak živnou půdu. Už v polovině října se objevily nápisy na domech „Pryč se židy!“ Z neznámých míst byly rozhazovány letáky téhož obsahu v noci z 12. na 13. prosince 1938, vydané Vlajkou v Praze. Rozvážnější kruhy odsuzovaly takové výzvy jako bezúčelné, ale přece jen všichni očekávali netrpělivě, kdy dojde k řešení židovské otázky. Je-li v Hranicích z 13 lékařů pět židů, mezi advokáty ze 7 tři, je to veliký nepoměr v zaměstnáních, které platí za nejvýnosnější. To neodpovídá procentu židovského obyvatelstva.“¹¹

V popisu 15. března 1939 v Hranicích stojí: „Již toho dne odpoledne hlouček zuřivých mladíků německých procházel městem se žebříkem a zamazával židovské firmy. Občané se tomu usmívali jako klukovskému kousku. Litovali těch židů, kteří prokázali v posledních dnech kladný poměr k republice, ale přáli potupu těm, kteří se vždy hlásili k Němcům.“¹²

Citované úryvky z Kroniky města Hranice dokumentují složitost soužití českého a židovského obyvatelstva v oblasti, kde se tradičně střetávaly, soupeřily mezi sebou a vzájemně si konkurovaly české, německé a židovské vlivy. Dokonce i u mimořádně tolerantních obyvatel bylo krajně obtížné dosáhnout nadhled nad náboženskými, nacionálními či obecně xenofobními předsudky. Například i prezident T. G. Masaryk, jehož život a dílo se stalo symbolem boje proti antisemitismu, Karlu Čapkovi přiznal: „Židů, těch jsem se bál. Věřil jsem, že potřebují křesťanské krve, a proto jsem si (jako malý chlapec) raději zašel pár ulic, než abych šel kolem jejich stavení. Jejich děti si chtěly se mnou hrát, protože jsem trochu uměl německy, ale já ne... Kdy že jsem překonal ten lidový antisemitismus? Panečku, citem snad nikdy, jen rozumem, vždyť vlastní matka mě udržovala v krvinné pověře.“¹³

Pro dokreslení situace v Hranicích v kritických letech 1938 a 1939 uvedu ještě dva charakteristické články z dobového tisku. 22. září 1938 otiskl místní týdeník Hlas východní Moravy článek „Československo a Židé“. Byl převzat ze zářijového čísla Jüdische Revue (rok 1938): „Je samozřejmé, že všichni v ČSR žijící židé musí být a jsou pro stát Masarykův a to celou svou bytostí a veškerým svým majetkem. Není žida v Československu, který by nebyl dobrovolně a spontánně ochoten dát do služeb státu celé své vědomí a jmění. Kdyby se však přece našel žid jinak smýšlející, pak je to nejen zrádce národa československého ale i židovského. Neboť zájmy ČSR jsou zájmy demokracie, volnosti a tím i zájmy židů, pro něž jsou demokracie a volnost dva základní pojmy. Jedině v rámci demokracie a volnosti může židovský národ provést svou renesanci v Palestině vybudováním této země a v ostatních státech novým tvořením kulturních statků a reorganizací i pročištěním svého rozptýleného národa domoci se nové periody duševního vzestupu.“

Právě tak jako židé v Československu, jsou i židé na celém světě povoláni k tomu, aby ... přispěli ze všech sil k odvrácení nebezpečí, hrozícího demokratickému Československu. Pád ČSR by byl současně pádem Evropy, byl by počátkem války, jejíž konce nelze dohlédnout.“¹⁴

Tentýž list psal o dva měsíce později, 25. listopadu 1938, ve zcela jiném duchu: „Naše republika uvázla zásluhou několika českých čelných osobností v těžké pozici, protože k nám židovští uprchlíci odevšad prchali. Usazovali se na škodu našich národních soukmenovců, zvláště poslední katastrofou těžce postižených, i na škodu našich domácích židů. Kdyby zůstali nám jen ti židé, kteří se před rokem 1918 hlásili k českému národu, bylo by jich mizivě procento ... Židé byli vždycky na straně Němců a ještě dnes na toto němcofilství doplácíme, když se při vymezování hranic bralo za základ staré sčítání, kde se židé šmahem hlásili za Němce, Maďary a Poláky. Když přišel

převrat (1918), nastala jistá změna. Do českého a zejména slovenského života vlila se silná vlna neárijská, která podporovaná marxismem ovládla za přímé podpory českých osob i náš kulturní život: novinářství, divadlo, film a podržela pevně i hospodářský život jako držitelka dolů, továren, bank atd... je potřeba poárijskosti celou řadu bank, závodů, kde jsou naši hlídači a jinak vše židovské... Nebýt nacistické nálady, byli by mnozí židé předbojovníky germanismu jako dříve. Takto se naše území stalo útlukem právě onoho nejagilnějšího živlu, přicházejícího s mezinárodními doktrínami. Proto je pro náš stát řešení neárijské otázky stále životnějším problémem.

Varujeme před násilnostmi, ale toužíme, abychom byli co nejdříve zbaveni aspoň toho živlu, který nás poznal teprve po převratu doma nebo za hranicemi. Nechceme nic víc než demokratickou rovnost v hospodářství, tu rovnost, kterou neárijská hlasatelé tolik vychvalovali. Nepřipustíme žádných cizích přistěhovalců! Budeme pak spokojeni a naši vychváňvaní lidé naleznou existenci. Bližší košile než kabát!"¹⁵

Stejný den list oznámil, že „do 8. listopadu 1938 se v Hranicích přihlásilo z okupovaných krajů 377 osob (nepočítaje státní zaměstnanci a jejich rodiny), ze kterých je 47 židů".¹⁶ Je žádoucí podotknout, že po Mnichovu hranice mezi zbytkem Československa a Německem procházela předměstím Hranic, vojenským cvičištem Skalka. Osada Bělotín, prvá vesnice směrem na Nový Jičín, se stala „zahraničím". V samotných Hranicích panovala velká nejistota, protože místní němečtí nacionalisté se formou písemných žádostí k nacistickým představitelům dožadovali připojení k Říši.

„Od 7. října 1938 přijížděly do Hranic vozy s veřejnými zaměstnanci, úředníky, učiteli, lidmi, kteří pro svou politickou činnost byli u ordnerů špatně zapsáni. Na naloženém nábytku seděli majitelé, ženy, děti, kteří hledali nové bydliště. Zakrátko v Hranicích všechna volná místa i skladiště byla obsazena ... Úřady z Nového Jičína hledaly rovněž v Hranicích útočiště ... Nejhůře mezi uprchlíky byli na tom ti, kteří přijížděli z Těšínska, poněvadž bezohlednost a krutost polských orgánů přesahovala všechny meze. Z německé strany byly podmínky přesně stanoveny, ale Poláci jednali na vlastní pěst." ¹⁷ Z politického okresu hranického bylo Mnichovem odtrženo od ČSR 17 obcí s převahou německého obyvatelstva, které celkově čítaly 7271 osob, a 5 obcí s většinou Čechů a 3890 obyvateli. Rozhodnutím tzv. delimitační komise česko-německé byly 21. listopadu 1938 ČSR vráceny obce Střítež, Jindřichov a Partutovice. Celkově tak z okresu Hranice odpadlo devatenáct obcí s 9175 obyvateli, z nichž bylo 2632 Čechů.¹⁸

Vedle vážných problémů česko-židovského soužití, které byly důsledkem zeměpisné polohy Hranic a obecného vývoje po Mnichovu a 15. březnu 1939, v Hranicích protižidovskou averzi vytvářely i místní historické zvláštnosti.

Od roku 1856 byly Hranice sídlem vojenských ústavů s celorakouskou působností. Pro hospodářský a kulturní rozmach města měla mimořádný význam zejména hranická vojenská gymnázia (od roku 1875 vojenská jízdní kadetka a od roku 1878 všeobecné vojenské reálné gymnázium). Obě uváděné střední školy se staly elitními ústavami pro rakouskou aristokracii a nejvyšší politické a hospodářské činitele. Pedagogický a velitelský sbor přispíval k prohlubování germanizačních tendencí ve městě v druhé polovině 19. století a před I. svět. válkou. Antagonismus česko-německý se zvláště vyhroutil v průběhu čtvrtstoletí probíhajícího zápasu o obsazení hranické radnice, který se stal prubířským kamenem celého moravského česko-německého národního sporu a který byl v roce 1903 ukončen vítězstvím české strany a zvolením českého starosty. Česká strana si uchovala držení hranické radnice až do roku 1918, i přes opakované pokusy německé strany o revizi daného stavu, zejména v období I. světové války. Výstavba a rozvoj rakouských vojenských ústavů se časově kryje s politickou a hospodářskou emancipací židovského etnika po roce 1848 a zvláště po roce 1867. Opuštění hranického židovského ghettá bylo provázeno rychlým růstem ekonomické moci hranických Židů. Se zřízením vojenských ústavů přímo souvisí vznik

několika „židovských" průmyslových podniků ve městě. Především to byla Hellerova továrna na výrobu sukna, dále výrobní jemných soustruhů Hedviky Schneiderové, vápenka Josefa Schindlera, sodovkárna Stanislava Nitschmanna a likérka v Drahotušské ulici, stejně jako likérka Oskara Wolfa v budově (dnes již zbořené) starého, pernštejnského zámku. Přímá vojenská subordinační rakouských ústavů na Vídeň vedla k prohlubování hospodářských, ale i osobních kontaktů židovských dodavatelů pro vojenské ústavy s rakousko-uherskými vládami a ekonomickými institucemi. To vše, spolu s narůstáním českého antisemitismu, jak se výrazně projevilo po známém incidentu v Polné, vedlo ke srůstání zájmů hranických Židů s postoji německého obyvatelstva Hranic. Jak je zřejmé z výše uvedených ukázek z hranického tisku, židovské obyvatelstvo Hranic, na rozdíl od českých rodáků, vznik ČSR nikterak nepřivítalo. Přerušeni tradičních obchodních styků s Vidní a přeměna rakousko-uherských ústavů na Československou vojenskou akademii v Hranicích se ostatně velmi citelně dotkly jejich ekonomických zájmů. Změnu v postoji hranických Židů vůči ČSR lze opravdu zaznamenat teprve po roce 1933, kdy se ČSR, na rozdíl od okolních států, stala demokratickým útočištěm židovských uprchlíků. Podle Kroniky města Hranic prvou českou promluvu v místním templu měl hranický rabín 28. října 1928 v jedenáct hodin při příležitosti oslav 10. výročí založení ČSR. V rámci oslav 85. výročí narození prezidenta T. G. Masaryka, v březnu 1935, uspořádala místní židovská náboženská obec v templu slavnostní bohoslužbu a odeslala 2000 Kč na zřízení Masarykovy obce v Palestině.

Bohatství většiny místních Židů bylo hlavně v době hospodářské krize v letech 1929 - 1933 trvalým zdrojem sociální protižidovské demagogie levicových a fašizujících vrstev místního obyvatelstva. Po Mnichovu a 15. březnu 1939 tato erupce xenofobie vyvrhla naplno. Dokladem je například článek z hranického týdeníku Přehled z 2. srpna 1940 pod příznačným názvem „Dělnictvo firmy Heller se dočkalo lepších časů".¹⁹ Z článku zaznívá klamné očekávání, že dřívější židovský majetek nyní přejde do českých rukou a tím se podstatně zlepší hmotné podmínky dělnictva, tedy iluze, která byla v zárodku nacistickými arizátory vyvrácena a ironicky se dodává: „Nerad (majitel Štěpán Heller) opouštěl svůj milovaný majetek, když přišla známá doba, přece však zachoval ještě dost, aby dnes mohl s rodinou někde v Anglii dobře žít." ²⁰ Rodina Štěpána Hella byla jedna z několika židovských rodin z Hranic, která se před holocaustem zachránila včasným odstěhováním. Závod byl založen v roce 1841 Šimonem Hellerem a nejprve vyráběl bílé trvanlivé šukno pro mnichy a vojsko, později přešel k výrobě barevných látek pro mužské a ženské obleky a zejména na výrobu vojenských stejnokrojů. Počátkem 20. století vnučák zakladatele Richard vybavil závod novými, moderními stroji a přešel k výrobě módních jemných látek. Tím se zvýšila konkurence místním malovýrobci a Heller fakticky zlikvidoval okolní soukenické řemeslnické výrobce.

Jiným takovým příkladem je „pozoruhodné usnesení městské rady",²¹ oznámené 16. srpna 1940: „Jednomyslně bylo usneseno v městské radě, že židům je zakázán přístup do Schillerových sadů a zkrácena doba nákupu v obchodech a prodejnách árijců. Současně bylo usneseno, že na trzích nesmí nakupovat před desátou hodinou odpolední." Je samozřejmé, že usnesení vycházelo z nařízení nacistických a protektorátních orgánů, ale i přesto je jednomyslnost českých zástupců v městském zastupitelstvu zářezem.

Závěrem k uváděným poznámkám osobní domněnka. Uváděné citace z dobových materiálů dokládají, že v okamžiku zahájení rasové perzekuce nacisty byla i u značné části českého obyvatelstva protižidovská nálada. Tato averze do jisté míry znesnadňovala solidaritu s perzekuovanými a usnadňovala stupňující se krutost nacistů vůči Židům. Tato averze však v žádném případě neznamenala souhlas s bestialním holocaustem. Masové vyvraždění evropského židovstva bylo zločinem, který zřejmě

nikdo, kromě přímých organizátorů a provaděčů, nepředpokládal.

V příloze uvádím přehled obětí holocaustu v Hranicích s místem jejich násilné smrti, který jsem pořídil na základě výpisu ze Židovského muzea v Praze z 26. listopadu 1996. Ve výpisu je uvedeno 197 obětí. Lze předpokládat, že počet obětí není zcela úplný. Chybí v něm 34 osob, které pocházely z Hranic a rovněž zahynuly v době vyhlazování, ale v roce 1942 už v Hranicích nebydly.

Poznámky:

¹ Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic nad Bečvou, č. 6/1982.

² Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic nad Bečvou, č. 3/1979.

³ Terezínská pamětní kniha. Melantrich, Praha 1996.

⁴ Encyclopaedia Judaica. Jerusalem, Volume 8.

⁵ Tamtéž.

⁶ Kronika města Hranice 1918 - 1945. OA Přerov-Henčlov.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Čapek, Karel: Hovory s T. G. M. Praha 1969, s. 17.

¹⁴ Hlas východní Moravy. Hranice 25. 9. 1938, s. 2.

¹⁵ Hlas východní Moravy. Hranice 25. 11. 1938, s. 1.

¹⁶ Tamtéž, s. 3.

¹⁷ Kronika města Hranice 1918 - 1945.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Přehled. Hranice 2. 8. 1940.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, 16. 8. 1940.

Snímek z odhalení pamětní desky v červnu 1998 zapůjčil J. Klenovský. Zleva velvyslanec státu Izrael v ČR p. Raphael Guir, tajemník ŽO Olomouc p. Miloš Dobrý a starosta Hranic na Moravě p. Vladimír Juračka.
Foto Městský úřad Hranice.

Příloha:

I. Přehled obětí holocaustu z Hranic

Celkový počet obětí: 197.

a) Obětí, které před úmrtím prošly internací v Terezíně. Celkový počet: 191 osob

b) Obětí, o kterých není známo, zda byly internovány v Terezíně, nebo které internací neprošly: 6 osob

Ad a) Transporty do Terezína

1. Transport AAF z Olomouce s příjezdem do Terezína dne 26. června 1942: 183 osob

2. Transport AAg z Olomouce s příjezdem do Terezína dne 30. června 1942: 1 žena

3. Transport AAo z Olomouce s příjezdem do Terezína dne 8. července 1942: 3 osoby

4. Transport Bd z Prahy s příjezdem do Terezína 4. září 1942: 1 osoba

a2) Paní Polachová Gréta, narozená 13. 11. 1889, která byla v okamžiku internace těžce nemocná a zemřela v Terezíně již 24. 7. 1942

a3) Ředitel továrny na likéry Hein Alfréd, narozený 11. 5. 1881; jeho otec, 86letý Hein Martin, narozen 9. 3. 1855, a paní Nováková Regina, narozená 10. 4. 1898, rozvedená s „árijským“ manželem.

a4) Adlerová Kateřina, narozená 22. 12. 1895, manželka hranického obchodníka s koženým zbožím

Ad b) Mrtví, o nichž je známo, že nebyli předem internováni

u Terezíně, nebo o kterých není jasné, zda byli v Terezíně vězněni: 6 osob	
1. Adler Eduard	narozen 30. 7. 1880
2. Liebel Bertold	11. 12. 1907
3. Ries Josef	14. 12. 1899
4. Weintraubová Berta	4. 11. 1908
5. Weintraubová Irma	6. 6. 1912
6. Wlczek Emanuel	15. 3. 1900

II. Občané Hranic zemřelí v Terezíně: 17 osob

1. Aufricht Julius	narozen 26. 2. 1866	zemřel 17. 10. 1943 (c)
2. Baronová Regina	16. 4. 1864	4. 7. 1942 (c)
3. Fischerová Jeni	28. 3. 1862	22. 10. 1942 (c)
4. Gelbová Tereza	1. 3. 1872	14. 10. 1942 (c)
5. Gewürz Josef	18. 6. 1873	10. 12. 1942
6. Glück Jiří	27. 6. 1938	19. 1. 1943 (a)
7. Hein Alfréd	11. 5. 1881	10. 10. 1944
8. Lion Emanuel	28. 6. 1867	16. 1. 1944
9. Polachová Gréta	13. 11. 1889	24. 7. 1942
10. Schreierová Regina	15. 3. 1866	3. 7. 1942 (c)
11. MUDr. Schönbeck Jan	26. 6. 1868	23. 1. 1944 (c)
12. Schönfeld Bernard	2. 3. 1855	15. 9. 1942 (c)
13. Singerová Antonie	15. 11. 1871	21. 2. 1943 (c)
14. Taussik Adolf	18. 3. 1875	5. 1. 1943
15. Taussik Karel	7. 2. 1851	5. 1. 1943 (c)
16. Vogel Max	18. 1. 1873	6. 8. 1943
17. Vogelová Arnoštka	9. 4. 1864	25. 10. 1942 (c)

Vysvětlivky: a) děti, které v den transportu do Terezína nedosáhly věku 6 let

b) děti školního věku 7 - 14 let

c) starci, kteří při transportu do Terezína přesáhli 70 let

Jak konstatuje již PhDr. Bohumír Indra v práci „Deportace hranických Židů do nacistických táborů smrti roku 1942“, frustrace z nelidských podmínek a vytrvalá obava o osud svých blízkých, spojená s pocitem životního ohrožení, vedla v Terezíně k úmrtí zvláště u starších občanů. Mezi postiženými byl i lékař-lidumil z Hranic MUDr. Jan Schönbeck, pro kterého údajně, ale marně, žádali o výjimku z rasových opatření němečtí občané Hranic a v okamžiku příjezdu do Terezína čtyřletý syn dalšího hranického lékaře MUDr. Artura Glucka, narozeného 17. 9. 1896.

Bylo by žádoucí zjistit, zda vdova po obchodníkovi, paní Antonie Singerová, byla po manželovi příbuznou se slavným vydavatelem a hlavním redaktorem „Židovské encyklopedie“ (The Jewish Encyclopedia) dr. Isidorem Singerem (1859 - 1939), který pocházel z Hranic.

III. Zavraždění poblíž Minska: 46 osob

Jedná se o účastníky transportu AAX, který byl vypraven z Terezína dne 14. 7. 1942. Datum příjezdu na místo bestialní hromadné likvidace není přesně známo.

1. Bieder Petr	narozen 15. 6. 1935 (b)
2. Biederová Žofie	14. 8. 1904
3. Birová Serena	19. 7. 1913
4. Blauová Adéla	16. 9. 1880
5. Fried Egon	11. 4. 1897
6. Fuchs Max	22. 4. 1917
7. Fuchsová Gertruda	16. 10. 1918
8. Fuchsová Rita	13. 7. 1918
9. Gelb Max	29. 7. 1899
10. Gelb Tomáš	6. 3. 1935 (b)
11. Gelbová Edita	10. 9. 1929 (b)
12. Gelbová Žofie	13. 7. 1900
13. Grohs Arnošt	4. 12. 1923

14. Grohs Edmund	30. 3. 1889
15. Grohsová Edita	31. 5. 1931 (b)
16. Grohsová Irma	26. 6. 1896
17. Grossmanová Arnoštka	19. 1. 1891
18. Grünbaum Kurt	17. 2. 1920
19. Grünbaum Max	8. 10. 1882
20. Grünbaumová Gisela	11. 3. 1880
21. Hermannová Alžběta	24. 3. 1886
22. Herz David	12. 10. 1877
23. Hoffenreichová Štěpánka	8. 8. 1893
24. Klein Jiří	21. 4. 1925
25. Klein Konrád	5. 6. 1883
26. Kleinová Heduika	17. 11. 1909
27. Kleinová Helena	8. 11. 1893
28. Kleinová Jana	10. 9. 1901
29. Kowaltschiková Alžběta	23. 9. 1882
30. Leibová Euženie	23. 9. 1883
31. Pless Ota	30. 4. 1881
32. Pless Valtr	23. 9. 1913
33. Plessová Herta	13. 5. 1912
34. Plessová Ida	14. 10. 1887
35. Pollaková Zdeňka	10. 1. 1882
36. Reisová Alice	3. 12. 1924
37. Reisová Anna	15. 1. 1888
38. Reisová Františka	20. 2. 1929
39. Rosenzweig Rudolf	8. 6. 1878
40. Rosenzweigová Jindřiška	11. 4. 1880
41. Schlesinger Albert	16. 7. 1876
42. Schlesinger Vilém	19. 6. 1885
43. Schlesingerová Jana	17. 4. 1885
44. Vogelová Marie	19. 12. 1891
45. Vogelová Štěpánka	20. 7. 1907
46. Weintraubová Charlota	8. 8. 1882

IV. Zavraždění v Malém Trostinci u Minska: 29 obětí

Uvedení byli příslušníci dvou transportů, jejichž životy byly násilně ukončeny hromadnou vraždou u lese bývalého kolchozu Malý Trostinec u Minska.

V transportu Bc, který byl vypraven z Terezína dne 25. 8. 1942, bylo zastřeleno 22 bývalých obyvatel Hranic; v transportu Bk, který na východ vyjel dne 8. 9. 1942, bylo na místě určení likvidováno 7 bývalých občanů Hranic. Přesné datum hromadných poprav není známo.

1. Altenstein Teodor	narozen 4. 6. 1916 Bc
2. Babschová Irma	30. 1. 1908 "
3. Bachrach Alexandr	9. 1. 1886 "
4. Benischová Herta	18. 8. 1895 "
5. Frank Artur	30. 11. 1920 "
6. Franková Ida	12. 2. 1894 "
7. Franková Věra	8. 10. 1924 "
8. Gewürz Jindřich	16. 1. 1919 Bk
9. Gewürz Ota	13. 1. 1903 "
10. Hindls Bedřich	24. 5. 1890 "
11. Hindls Františka	3. 11. 1886 "
12. Kaufmann Bohumír	16. 9. 1926 Bc
13. Kaufmannová Maluina	4. 7. 1886 "
14. Kavalková Julie	3. 3. 1909 "
15. Liebermann Karel	11. 7. 1924 "
16. Liebermannová Berta	3. 2. 1896 "
17. Markus Arnošt	24. 3. 1900 Bk
18. Markusová Brigita	17. 8. 1931 "

19. Markusová Ilša	29. 9. 1907 "
20. Pollach Julius	17. 1. 1882 "
21. Pollachová Štěpánka	7. 4. 1882 Bc
22. Rosenbaum David	18. 7. 1888 "
23. Rosenbaumová Markéta	15. 10. 1894 "
24. Seidlerová Anna	29. 4. 1892 "
25. Steinerová Marie	28. 11. 1881 "
26. Wlczek Jindřich	21. 2. 1932 (b)
27. Wlczek Otokar	13. 2. 1928 "
28. Wlczek Zdeněk	17. 1. 1931 (b)
29. Wlczeková Irma	12. 8. 1898 "

V. Zavraždění v Raasiku-Jagala: 15 obětí

Transport smrti na východ do místa hromadné vraždy byl z Terezína vypraven dne 1. 9. 1942 s označením Be.

1. Berková Kamila	narozena 2. 12. 1895
2. Hecht Klemens	20. 1. 1911
3. Hechtová Ida	11. 10. 1881
4. Jellinek Hanuš	2. 2. 1901
5. Jellinková Jana	18. 9. 1904
6. Korwinová Růžena	10. 8. 1878
7. Langer Zikmund	1. 2. 1908
8. Langerová Gisela	26. 2. 1913
9. Morgenstern Jakub	14. 2. 1883
10. Morgensternová Regina	4. 8. 1884
11. Pollachová Berta	24. 8. 1879
12. Schlesingerová Maluina	6. 1. 1879
13. Suchořípa Ludvík	6. 7. 1883
14. Suchořípová Lily	28. 8. 1918
15. Suchořípová Maluina	5. 3. 1891

VI. Zavraždění v Treblince: 29 obětí

Do Treblinky, kde byli občané označeni podle tzv. norimberských zákonů za „neřídce“ likvidováni výfukovými plyny, bylo z Hranic internováno 29 občanů.

Transporty vypravené z Terezína byly označeny následovně: transport Bu, odjezd 8. 10. 1942: 8 občanů; transport Bu, odjezd 15. 10. 1942: 4 občané a transport Bx, odjezd 22. 10. 1942: 17 občanů. Charakteristické pro transporty smrti do Treblinky je zařazení velkého počtu starých osob. Nejstarší byl 91letý Tobiáš Buschbaum (narozen 22. 2. 1851), bývalý šames hranické synagogy, podle svědectví PhDr. Indry ve výše uváděné práci v době deportace z Hranic již téměř slepý.

1. Adlerová Anna	narozena 17. 4. 1857 Bx (c)
2. Altenstein Ludvík	17. 10. 1868 Bx (c)
3. Altenstein Bedřiška	12. 12. 1877 Bx
4. Aufrichtová Etella	14. 4. 1873 Bx
5. Baron Leopold	20. 1. 1898 Bu
6. Baronová Ema	15. 11. 1875 Bu
7. Baronová Selma	1. 4. 1902 Bu
8. Becková Antonie	8. 10. 1859 Bx (c)
9. Benischová Jindřiška	2. 8. 1869 Bx (c)
10. Braun Teodor	14. 6. 1874 Bx
11. Braunová Marie	2. 7. 1876 Bx
12. Buschbaum Tobiáš	22. 2. 1851 Bx (c)
13. Donnebaumová Laura	12. 5. 1857 Bx (c)
14. Friedová Františka	9. 9. 1872 Bx (c)
15. Friedová Luisa	4. 1. 1903 Bu
16. Gelb Arnošt	19. 4. 1931 Bu (b)
17. Gelb Hynek	27. 3. 1895 Bu
18. Gelb Jindřich	3. 8. 1900 Bu
19. Gelbová Irena	16. 1. 1907 Bu

20. Gelbová Terezie	9. 4. 1897 Bu
21. Grosser Zikmund	18. 2. 1868 Bx (c)
22. Grosserová Hedvika	17. 4. 1871 Bx (c)
23. Markus Ludvík	10. 7. 1869 Bu (c)
24. Markusová Selma	14. 10. 1879 Bu
25. Matlová Růžena	6. 1. 1876 Bx
26. Steiner Alois	29. 3. 1874 Bx
27. Steinerová Berta	17. 5. 1884 Bx
28. Thoržová Alžběta	4. 8. 1867 Bu (c)
29. Widder Luis	11. 12. 1873 Bx

VII. Osvětim: 56 obětí

Transporty smrti do Osvětimi, které postihly i hranické občany, byly zahájeny transportem By, který byl vypraven dne 26. 10. 1942, a pokračovaly do 23. 10. 1944, kdy byl vypraven transport Et. Počty zavražděných obyvatel Hranic v jednotlivých transportech:

Označení transportu	Datum odjezdu z Terezína	Počet obětí
By	26. 10. 1942	6
Cs	26. 1. 1943	4
Cu	1. 2. 1943	2
	1. 6. 1943	1
Dm	6. 9. 1943	10
	11. 12. 1943	2
Dr	15. 12. 1943	3
Eb	18. 5. 1944	6
Ek	28. 9. 1944	4
El	29. 9. 1944	1
Em	1. 10. 1944	1
En	3. 10. 1944	1
Eo	6. 10. 1944	1
Ep	9. 10. 1944	1
Eq	12. 10. 1944	1
Er	16. 10. 1944	4
Es	19. 10. 1944	4
Et	23. 10. 1944	4

Bestialita holocaustu je naučny neuvysvětlitelná třeba i v dílčích rozměrech. Účastníky posledního transportu Et, vypraveného z Terezína 23. 10. 1944, byla čtyřčlenná rodina hranického lékaře MUDr. Oskara Weissbroda. Kromě manželky Helmy jeli na strašlivou smrt i dvouletá dcera Hana, narozená měsíc před deportací, a pětiletý syn Ivo. Nelze pochopit, jak je vůbec možné, že takové neuvěřitelné barbarství prakticky zajišťovaly stovky či snad tisíce lidí.

1. Adler Eduard	narozen 30. 7. 1880	transport 1. 6. 1943
2. Adlerová Kateřina	22. 12. 1895	6. 9. 1943 Dm
3. Adlerová Ruth	20. 7. 1924	6. 9. 1943 Dm
4. Baar Alexandr	27. 9. 1915	28. 9. 1944 Ek
5. Baar Mojžiš	8. 7. 1874	6. 9. 1943 Dm
6. Baar Zdeněk	31. 8. 1911	28. 9. 1944 Ek
7. Baarová Lea	25. 3. 1924	6. 9. 1943 Dm
8. Baarová Růžena	25. 5. 1888	9. 10. 1944 Ep
9. Baarová Stella	8. 8. 1882	6. 9. 1943 Dm
10. Bachrachová Frant.	20. 6. 1891	26. 10. 1942 By
11. Benisch Bruno	21. 6. 1906	28. 9. 1944 Ek
12. Fischer Josef	15. 3. 1915	26. 10. 1942 By
13. Fischerová Marie	12. 4. 1884	26. 10. 1942 By
14. Fuchsová Alice	16. 9. 1887	26. 1. 1943 Cs
15. Fuchsová Gréta	9. 5. 1910	26. 1. 1943 Cs
16. Günsler Arnošt	27. 4. 1924	18. 5. 1944 Eb
17. Günsler Hugo	16. 12. 1883	18. 5. 1944 Eb

18. Günslerová Elsa	16. 3. 1896	18. 5. 1944 Eb
19. Gessler Max	12. 2. 1878	18. 5. 1944 Eb
20. Gesslerová Růžena	11. 7. 1884	18. 5. 1944 Eb
21. Gewürzová Arnoštka	22. 3. 1880	6: 9. 1943 Dm
22. Glück Artur	17. 9. 1896	29. 9. 1944 El
23. Glücková Valerie	3. 10. 1903	4. 10. 1944 En
24. Heinová Marta	9. 3. 1885	19. 10. 1944 Es
25. Leschner Josef	14. 7. 1889	26. 1. 1943 Cs
26. Leschnerová Růžena	29. 3. 1896	26. 1. 1943 Cs
27. Mandl Izidor	2. 7. 1880	26. 10. 1942 By
28. Neumannová Marie	7. 11. 1898	18. 5. 1944 Eb
29. Pollach Artur	16. 7. 1918	1. 10. 1944 Em
30. Pollak Bedřich	15. 6. 1907	6. 9. 1943 Dm
31. Riesenfeldová Euženie	26. 10. 1893	19. 10. 1944 Es
32. Riesenfeldová Kamila	9. 9. 1887	19. 10. 1944 Es
33. Riesenfeldová Melanie	18. 6. 1889	1. 2. 1943 Cu
34. Riesenfeldová Olga	14. 8. 1892	19. 10. 1944 Es
35. JUDr. Rosenfeld Rudolf	4. 5. 1893	1. 2. 1943 Cu
36. Schlesinger Bedřich	8. 2. 1900	16. 10. 1944 Er
37. Schlesingerová Edita	24. 4. 1907	16. 10. 1944 Er
38. Schlesingerová Gréta	18. 1. 1932	16. 10. 1944 Er (b)
39. Schlesinger	5. 3. 1935	6. 9. 1943 Dm (b)
40. Schneider Ota	13. 7. 1909	6. 9. 1943 Dm
41. Schneiderová Gertruda	29. 4. 1912	6. 9. 1943 Dm
42. Schönbecková Olga	29. 5. 1885	16. 10. 1944 Er
43. Singerová Regina	13. 3. 1861	26. 10. 1942 By (c)
44. Spitzová Gizela	6. 3. 1885	26. 10. 1942 By
45. Vogelová Jindřiška	12. 8. 1894	12. 10. 1944 Eq
46. Weilerová Edita	17. 9. 1932	15. 12. 1943 Dr (b)
47. Weilerová Eva	29. 5. 1931	15. 12. 1943 Dr (b)
48. Weilerová Gerta	11. 12. 1902	15. 12. 1943 Dr
49. Weintraubová Berta	4. 11. 1908	11. 12. 1943
50. Weintraubová Irma	6. 6. 1912	11. 12. 1943
51. Weissbrod Ivo	15. 9. 1937	23. 10. 1944 Et (a)
52. MUDr. Weissbrod Oskar	24. 8. 1905	23. 10. 1944 Et
53. Weissbrodová Hana	2. 5. 1942	23. 10. 1944 Et (a)
54. Weissbrodová Helena	8. 4. 1915	23. 10. 1944 Et

VIII. Zemřelí v jiných koncentračních táborech

	narozena	odjezd z Terezína
Baranoviči		
1. Nováková Regina	10. 4. 1898	28. 7. 1942
2. Ing. Wlczek Rudolf	17. 6. 1901	28. 7. 1942
Oba byli transportováni transportem označeným AAy.		
Ravensbrück	narozen	zemřel
1. Ries Josef	14. 12. 1899	4. 7. 1942
Mauthausen		
1. Wlczek Emanuel	15. 3. 1900	13. 8. 1942
Dachau		
1. Pollach Artur	16. 7. 1918	5. 1. 1945